

ALEKSANDRA ZRELEC: Čevnice: Motivika na panjskih končnicah iz zbirke Rudolfa Galoba.

Založba Gallob d. o. o., Maribor 2019, 355 str.

Rudolf Galob, do druge svetovne vojne Gallob, je še eden tistih slovenskih intelektualcev, ki se je moral po pone srečenem koroškem plebiscitu 10. oktobra 1920 iz svoje rojstne vasi Brnca pri Beljaku umakniti v Jugoslavijo. Tako kot njegov rojak Vinko Möderndorfer je našel službo v Mežici, kjer je ostal do svoje smrti leta 1986, ko je dopolnil 86 let. Tri leta pred smrtjo je zapisal: »Moji starši, bratje in sestre so že pomrli, pred menoj je letos umrla še moja zadnja, mlajša sestra Ana. Iz naše družine kot zadnji čakam na negotovo snidenje nad zvezdami« (str. 39).

Na moško vseučilišče v Celovcu ga je vpisal vaški župnik, ki je trmasto zahteval, da ga vpišejo kot Slovenca, saj so dijake vpisovali samo kot Nemce; in uspelo mu je. Zaradi angažiranosti v pripravah na plebiscit je bil dva meseca pred maturo izključen z učiteljskega in iz vseh avstrijskih šol. Jugoslovanske oblasti v plebiscitni coni so mu omogočile odhod v Ljubljano, kjer je leta 1919 končal učiteljske, a se zaradi grožnje z aretacijo ni smel vrniti domov. Je pa dobil mesto učitelja v jugoslovanski plebiscitni coni v Kotmari vasi, kjer je dočkal amnestijo mednarodne plebiscitne komisije, ki ga je oprostila obtožbe, da je v Jugoslavijo emigriral. Ker po več kot letu dni z Dunaja ni dobil odgovora na prošnjo za nostrifikacijo ljubljanske diplome,

se je oktobra 1921 vrnil v Jugoslavijo, zaprosil za jugoslovansko državljanstvo in bil 1. novembra 1921 nameščen za učitelja na osnovni šoli v Mežici.

Tam je spomin nanj še vedno živ. Sam sem bil kratek čas njegov učenec, se ga pa spomnim, da je kot upravitelj šole v 60. letih pri velikonočnicah redno sedel v stranski klopi pri oltarju.

Galob pa ni bil le osnovnošolski učitelj in upravitelj, končal je tudi sadjarsko šolo, organiziral sadjarske tečaje in vodil kmetijsko-nadaljevalno šolo v Mežici. Ob šoli je uredil vrt, za katerega so skrbeli učenci, s pridelano zelenjavo pa so dekleta pozimi pod nadzorstvom učiteljic za vse učence kuhala juho. Skoraj ni dejavnosti v Mežici in širše na Koroškem, ki bi potekala brez njega, bil je vse, od občinskega odbornika do člana različnih društev in organizacij. Ob nemški okupaciji so ga Nemci že drugi dan po zasedbi Mežiške doline, obtoženega komunizma in veleizdaje, odpeljali v zapore na Prevaljah in nato v gestapovske zapore v Celovec. Družina je bila določena za izselitev v Srbijo, nato pa za taborišče Dachau, vendar sta selitve iz Gornje Mežiške doline preprečila rudniški direktor, po rodu Nemeč, in mežiški župan, domačin. Po vojni je z ženo, ki je bila lastnica manjšega mlina in elektrarne, težko doživljal nacionalizacijo premoženja.

Čebele so bile zanj posebna ljubezen. Družinsko tradicijo je nadaljeval v Mežici in kot tajnik čebelarke podružnice leta 1924 začel uvajati panje s premičnim satjem. Naročil je izdelavo transportnih panjev in jih posojal čebelarjem, ki pa so jih večinoma vsi obdržali. Čebelarjenje je pospeševal s predavanji po vsej Mežiški dolini in še drugje. Proti koncu svojega življenja je zapisal:

Državne tvorbe insektov so se pogosto primerjale z onimi človeškimi in brez dvoma so si take primerjave

blizu. Tu kakor tam gre za združitev mnogih posameznih bitij ene vrste, ki razdelijo vsa za življenje potrebna dela, da ima družba od tega korist. Ljudje se spravijo na delovno pot v njihovem življenju z voljo, izobrazbo, z nagnjenjem, pogosto po naključju, redko z nadarjenostjo. Ta delovna pot uvrstitve v sestav družbe je pri čebelah dana z rojstvom, telesno zgradbo, s postopnim telesnim razvojem in z naravno prirojenim načinom vedenja. Kar čebele bistveno razlikuje od človeka je, da so v mnogem socialnejše. (str. 35)

Kot piše avtorica Aleksandra Zrelec, diplomirana ekonomistka in Galobova vnukinja, je čevnice začel zbirati na prelomu prejšnjega stoletja, ko se čebelarji kranjiče nadomestili s panji s premakljivim satjem. »Videl je, da kmetje neuporabne panje skupaj s čevnicami uporabljajo za kurjavo, zato se je s posameznimi čebelarji dogovoril, naj čevnic ne sežigajo, ampak jih dajo njemu« (str. 36).

Sam je o tem v pismu Avgustu Bukovcu, ki ga je nagovarjal, naj zbirko proda Čebelarškemu muzeju v Radovljici, zapisal:

Vse končnice so prilično dobro ohranjene. Že svoj čas sem mislil na to, da jih bom podaril muzeju, sedaj pa, kakor rečeno, jih še vedno zbiram, ker me ta žilica še ni zapustila. Na drugi strani pa so mi nekako železna rezerva ob misli, da bodo vsi sadovi dolgoletnega truda in skrbi skopneli brez naše krivde. V tem slučaju bodo ostale vsaj končnice hčerkama v spomin. (str. 36)

Tako je v Gutenbergjevem mlinu, ki je bil last njegove žene, nastala Galobova čebelarška zbirka, v kateri je poleg več kot 80 končnic tudi veliko arhivskega in drugega s čebelarjenjem povezanega gradiva, strokovno pa jo je

* Milan Vogel, univ. dipl. etnolog in prof. slovenščine, upokojeni komentator v kulturni redakciji časopisa Delo; mavcmilan@gmail.com. – Besedilo je bilo predvajano 16. novembra 2020 na 3. programu Radia Slovenija v oddaji S knjižnega trga, za katero je bilo prvotno tudi napisano. Tu ga objavljamo z malenkostnimi spremembami.

pregledal in leta 2011 tematsko uredil dr. Gorazd Makarovič.

Aleksandra Zrelec v uvodni razpravi piše o razvoju in pomenu poslikave panjskih končnic in njihovi geografski razširjenosti, pripravi končnic za poslikavo in načinih poslikave, predvsem pa o motivih. Ugotavlja, da naj bi bilo na ohranjenih zbirkah kar okrog 600 motivov, veliko jih je imelo za podlago grafike, slikovne biblije, bakrorezne ilustracije, cerkvene slike, podobice ali kar starejše končnice.

Motiviko strokovnjaki delijo v dve veliki skupini: nabožno in posvetno.

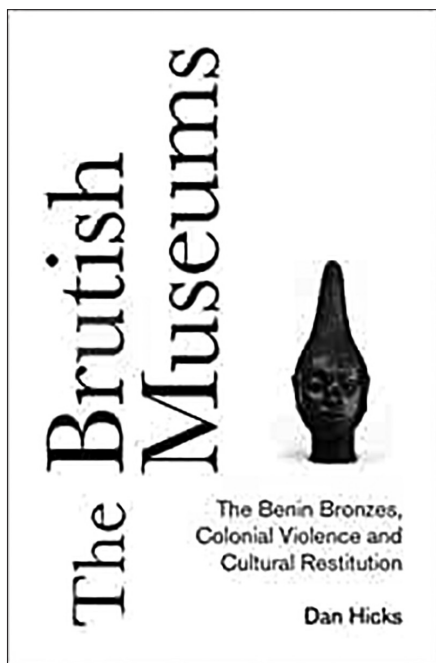
V okviru nabožne je v zbirkah največ podob svetnic in svetnikov, sledijo jim motivi iz Svetega pisma nove zaveze in motivi iz Svetega pisma stare zaveze. Ostali nabožni motivi predstavljajo manjši delež v celotni skupini. Skupina posvetnih motivov je bolj razdrobljena in jo sestavljajo obsežnejše motivne skupine, ki upodabljajo poklice in delo, živali, večkrat tudi v človeških vlogah, nenavadne dogodke na vasi, razmerja med spoloma, lovce, eksotične prizore, pa tudi prizori smešenja ženskih slabosti in različnih obrtnikov niso redki. Mnogo je še drugih motivnih skupin, ki predstavljajo zelo majhen delež posvetnih motivov. (str. 12)

Približno tako so motivno razdeljene tudi čavnice iz Galobove zbirke, opremljene z razlago in prikazane z odličnimi fotografijami Toma Jeseničnika.

Poleg življenjepisa Rudolfa Galoba je treba omeniti še besedilo, ki ga je Franc Wytopil napisal ob 130-letnici ustanovitve prve šole čebelarstva na Dunaju (1776), ki jo je vodil Anton Janša. Kot »pomemben zgodovinski vir« ga je prevedel že Rudolf Galob, a ga zaradi obsežnosti ni mogel objaviti v *Slovenskem čebelarju*, zato ga je za to objavo v sodobni slovenski jezik prevedla dr. Štefanija Krajnc Vrečko.

DAN HICKS: The Brutish Museums. The Benin Bronzes, Colonial Violence and Cultural Restitution.

Pluto Press, London 2020, 345 str.

»Daleč nazaj, vendar ne tako daleč, da ne bi bilo aktualno, so po svetu plule britanske ladje in vsakega oropale.« Tako *standup* komik James Acaster

začne svoj nastop *On The Absurdity Of The British Empire*. Občinstvo nasmeje tudi, ko pove, da so roparji predmete skrili v muzeje, ker jih tam nihče ni iskal. V sodobnih časih jih nasilno okradeni zahtevajo nazaj in muzeji jih ne skrivajo več. Razstavljajo jih v bleščočih vitrinah. V besedilih na muzejskih tablicah potomcem oropanih lastnikov razložijo, da so to za njihovo kulturo pomembni eksponati. Vendar jim muzeji predmetov ne bodo vrnil. Zakaj neki? Zanimanje ljudi je veliko in tudi drugi muzeji bi jih radi razstavili.

Brez te mešanice komike in cinizma ter v duhu postkolonialne teorije se je nasilno prisvojenih muzejskih eksponatov lotil tudi Dan Hicks, predavatelj arheologije na Univerzi v Oxfordu in kustos v oddelku Muzeja Pitt Rivers oxfordske univerze. S praktičnimi izkušnjami muzejskega delavca ter teoretičnim znanjem arheologije in antropologije je v znanstveni monografiji *The Brutish Museums* obdelal zahtevo

prvotnih afriških lastnikov po restituciji naropane beninske kulturne dediščine iz muzejskih zbirk.

Zahtevo po vračilu je Hicks utemeljil kot pravično. Zagovarja stališče, da morajo muzeji oprati kri, ki jo je na muzejske predmete poškrpilo nasilje, s katerim so predmete odtujili lastnikom v Afriki in jih prinesli v evropske muzeje. Na to nasilje Hicks že v naslovu knjige opozori z besedo *brutish*, ki se lahko na hitro prebere *British*. Tako pokaže na brutalnost kot konstitutivni element britanskih muzejev. Danes so *brutiš* tisti muzeji, ki nasilje podaljšujejo v imenu suverenosti (str. 233). A z nasiljem povezana zgodovinska, ideološka in politična dejstva spodbijajo ravno to suverenost. Kot namreč vemo, je bila ustanovitev prvih muzejev v poznem 18. stoletju vpeta v graditev identitete evropskih narodov. Ta je temeljila na predpostavki o zahodni superiornosti nad drugimi narodi, s čimer je legitimizirala kolonialno na-

* Lilijana Stepančič, prof. umetnostne zgodovine in sociologije ter ekonomistka; lilijana.stepancic@gmail.com.